

УДК 351:316.332

*Д. М. Тюріна,**д. держ. упр., доцент,**доцент кафедри економіки та публічного управління,**Національний аерокосмічний університет "Харківський авіаційний інститут"**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-5849>**В. Д. Холодок,**к. держ. упр., доцент, директор, ОКЗ "Харківський організаційно-методичний центр туризму"**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5352-7362>**С. І. Сисоєва,**к. держ. упр., доцент, доцент кафедри готельного і ресторанного бізнесу,**Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0790-0581>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.23.277

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

D. Tiurina,

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Economics and Public Administration,

National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"

V. Kholodok,

PhD in Public Administration, Associate Professor,

Director, Kharkiv Organizational and Methodological Center of Tourism

S. Sysoieva,

PhD in Public Administration, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Hotel and Restaurant Business,

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

STATE MECHANISMS OF ENSURING OF SOCIO-ECONOMIC SECURITY OF SOCIETY

У статті здійснено аналіз і оцінку державних механізмів забезпечення соціально-економічної безпеки суспільства. Зокрема, виокремлено основні напрями діяльності держави щодо виявлення й оперативного попередження внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці економіки; визначено комплекс дій щодо забезпечення економічно безпечної інтеграції України до світової економіки, розвиваючи спеціальні інститути; сформульовано ключові принципи формування та впровадження демографічної політики як провідного напрямку забезпечення соціальної безпеки.

Показано, що в Україні залежно від компетенції органів законодавчої та виконавчої влади, громадських структур, призначених гарантувати соціальну безпеку, можна виділити чотири рівні її забезпечення: державний, регіональний, місцевий, самоорганізації громадян.

Зазначено, що дія механізмів забезпечення соціально-економічної безпеки України повинна бути спрямована на: забезпечення соціально-економічної незалежності України; недопущення економічної ізоляції України від світової економічної системи; збереження й зміцнення ресурсно-енергетичної основи економіки країни; максимальне зниження рівня вразливості економіки держави, пов'язаної з впливом можливих негативних факторів, що виникають у геополітичному оточенні України; забезпечення взаємовигідного співробітництва з вітчизняними та міжнародними фінансовими інститутами; недопущення збільшення зовнішнього боргу від

розмірів, встановлених законом про державний бюджет; недопущення загрозливого дисбалансу в соціально-економічному розвитку регіонів України; збільшення частки вітчизняних товаровиробників в економіці країни.

Підкреслено, що соціальна трансформація є одним з найважливіших індикаторів соціальної безпеки. Нестійкість соціальної структури суспільства, процеси її деградації, відсутність збалансування інтересів окремих соціальних груп, узурпація влади та власності окремими групами, пренебрегація умовами відтворення деяких соціальних груп можуть призвести до соціальних потрясінь суспільства та держави.

The paper analyzes and assesses the state mechanisms of ensuring of the socio-economic security of society. In particular, the main directions of the state's activity to identify and promptly prevent internal and external threats to the security of the economy are allocated; a set of actions to ensure economically safe integration of Ukraine into the world economy by developing special institutions are identified; the key principles of formation and implementation of demographic policy as the leading direction of ensuring of social security are formulated.

It is shown that in Ukraine, depending on the competence of legislative and executive authorities, public structures intended to guarantee social security, there are four levels of its provision: state, regional, local ones and self-organization of citizens.

It is specified that the action of mechanisms of ensuring of the socio-economic security of Ukraine should be aimed at: ensuring of the socio-economic independence of Ukraine; preventing economic isolation of Ukraine from the world economic system; preservation and strengthening of the resource-energy basis of the country's economy; reduction of the level of vulnerability of the state economy associated with the influence of possible negative factors arising in the geopolitical environment of Ukraine; ensuring of mutually beneficial cooperation with domestic and international financial institutions; preventing of an increase in external debt from the size established by the law on the state budget; prevention of a threatening imbalance in the socio-economic development of the regions of Ukraine; increasing of the share of domestic producers in the country's economy.

It is emphasized that social transformation is one of the most important indicators of social security. The instability of the social structure of society, the processes of its degradation, the lack of balancing the interests of individual social groups, the usurpation of power and property by individual groups, the segregation by the conditions of reproduction of some social groups can lead to social upheavals of society and the state.

Ключові слова: державні механізми, соціально-економічна безпека, демографічна політика, соціально-економічна безпека, соціальна трансформація.

Key words: state mechanisms, socio-economic security, demographic policy, socio-economic security, social transformation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Багатогранна роль системи державного регулювання в забезпеченні соціально-економічної безпеки країни в умовах глобалізації обумовлена виконанням власних його механізму функцій, у тому числі наступних.

По-перше, забезпечити інструментарій для обґрунтування та прийняття стратегічних і поточних рішень, що охоплюють як макро-, так і мікроекономічний регулюючий вплив та параметри функціонування держави.

По-друге, забезпечувати допомогою економічного й адміністративного характеру практичної реалізації стратегій і поточних програм соціально-економічного

розвитку, аналізу й оцінки досягнутих результатів, корекції впроваджених заходів та дій залежно від складних умов.

По-третє, забезпечити необхідний юридичний і політичний захист економічного суверенітету країни на основі розробки та послідовного впровадження законодавчих і нормативних актів, що передбачають заохочувальні та заборонні режими в системі взаємин з іншими країнами. Вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання забезпечення соціально-економічної безпеки держави неодноразово підлягали дослідженню з

боку вчених і практиків, зокрема, таких, як: Г. Білак, В. Василенко, О. Козирева, Н. Орлова та ін. При цьому недостатньо уваги приділяється таким питанням, як модернізація Державних механізмів забезпечення соціально-економічної безпеки суспільства.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою роботи є аналіз і оцінка державних механізмів забезпечення соціально-економічної безпеки суспільства.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується поставити та вирішити такі завдання:

- виокремити основні напрями діяльності держави щодо виявлення й оперативного попередження внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці економіки;
- визначити комплекс дій щодо забезпечення економічно безпечної інтеграції України до світової економіки, розвиваючи спеціальні інститути;
- сформулювати ключові принципи формування та впровадження демографічної політики як провідного напрямку забезпечення соціальної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Слід відмітити, що найважливішим напрямом впровадження державних механізмів забезпечення соціально-економічної безпеки суспільства є діяльність держави щодо виявлення й оперативного попередження внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці економіки, особливо за умов сучасного соціально-політичного становищі України. Основні напрями цієї діяльності повинні бути наступні:

- виявлення випадків, коли фактичні або прогнозовані параметри економічного розвитку відхиляються від граничних значень економічної безпеки, а також розробка комплексних державних заходів щодо виходу країни з зони небезпеки. Заходи та механізми, що забезпечують економічну безпеку, розробляються одночасно з державними прогнозами соціально-економічного розвитку та повинні бути реалізовані в рамках програм соціально-економічного розвитку регіонів України;
- організація роботи щодо реалізації комплексу заходів з метою подолання або недопущення виникнення загроз соціально-економічній безпеці України;
- експертиза прийнятих рішень щодо фінансових і господарських питань з позицій забезпечення соціально-економічної безпеки України. Законодавчі та підзаконні нормативні правові акти обов'язково повинні проходити експертизу на предмет забезпечення соціально-економічної безпеки України.

Реалізація заходів щодо усунення загроз соціально-економічній безпеці в умовах глобалізації вимагає організації ефективної системи контролю за виконанням цих заходів з боку Ради національної безпеки і оборони України [2; 5].

Для забезпечення економічно безпечної інтеграції України до світової економіки, розвиваючи спеціальні інститути, необхідно завершити:

- формування оптимальної структури експорту, що передбачає значне підвищення у собі питомої ваги та обсягів товарів з високим ступенем переробки, високоякісних послуг;

— виходячи з існуючих конкурентних переваг, виявлення та цілеспрямоване освоєння найбільш перспективних для українського експорту товарів країни на світовому ринку, концентрації основних зусиль і засобів для досягнення ринкового успіху, а також всебічного розвитку виробничої кооперації, інжинірингу та лізингу;

— досягнення сприятливого торгового режиму у відносинах із зарубіжними країнами та їх торгово-економічними організаціями і союзами;

— забезпечення доступу російських підприємств як експортерів та імпортерів до світових ринків машин, обладнання та технологій, інформації та капіталу, до транспортних комунікацій, у тому числі на ринках з високим ступенем монополізації або захищеним ринком;

— довгострокове регулювання валютно-фінансових проблем у взаєминах з країнами, міжнародними організаціями-кредиторами та державами-боржниками [1; 6].

В Україні залежно від компетенції органів законодавчої та виконавчої влади, громадських структур, призначених гарантувати соціальну безпеку, можна виділити чотири рівні її забезпечення: державний, регіональний, місцевий, самоорганізації громадян. На кожному рівні актуальність проблеми вимагає постійної уваги до всіх інститутів держави і суспільства, а також аналізу її стану з тим, щоб не допускати дестабілізації і соціальних потрясінь у суспільстві. Особлива роль у питанні досягнення соціальної безпеки належить соціальній політиці [3; 4].

При цьому слід звернути увагу на те, що соціальна трансформація є одним з найважливіших індикаторів соціальної безпеки. Нестійкість соціальної структури суспільства, процеси її деградації, відсутність збалансування інтересів окремих соціальних груп, узурпація влади та власності окремими групами, пренебрегація умовами відтворення деяких соціальних груп можуть призвести до соціальних потрясінь суспільства та держави. Одним із ключових напрямів забезпечення соціальної безпеки є дієва демографічна політика.

Серед принципів формування та впровадження демографічної політики України слід виділити такі:

- використання принципу комплексності у вирішенні завдань демографічного характеру — заходи в зазначеній сфері повинні містити взаємопов'язані напрямки демографічного розвитку (смертності, народжуваності та міграції);
- пріоритетна концентрація — обрання ключових питань у межах кожного з напрямків демографічного розвитку та використання дієвих механізмів їх вирішення;
- забезпечення своєчасного реагування на тенденції демографічного характеру протягом поточного періоду;
- ведення обліку особливостей демографічного розвитку на регіональному рівні та використання диференційованого підходу до формування та впровадження демографічних регіональних програм;
- підтримка взаємодії органів державної влади з суспільними інститутами;
- координація дій законодавчих та виконавчих органів державної влади на державному, регіональному та муніципальному рівнях [1; 4; 6].

При цьому серед ключових завдань демографічної політики України на період до 2025 року слід відзначити такі:

- зменшення рівня смертності від причин зовнішнього походження, переважно у працездатному віці;

— зниження рівня смертності матерів і немовлят, посилення репродуктивного здоров'я населення, підтримка здоров'я дітей та підлітків;

— підтримка та підвищення рівня здоров'я населення, збільшення тривалості фази активного життя, формування сприятливих умов та забезпечення мотивуючих чинників для ведення здорового способу життя, суттєве зниження рівня захворюваності соціально небезпечними хворобами, підвищення якості життя хворих (зокрема, хворих на хронічні захворювання й інвалідів);

— збільшення показника народжуваності;

— укріплення сімейного інституту;

— залучення мігрантів відповідно до потреб забезпечення соціально-економічної безпеки у контексті підтримки необхідного демографічного стану в країні.

Зокрема, серед механізмів рішення завдання щодо скорочення рівня смертності населення необхідно виділити такі, що мають бути орієнтовані на:

— зниження рівня смертності від серцево-судинних захворювань через формування комплексної системи профілактики факторів ризику та проведення ранньої діагностики з застосуванням сучасних медичних технологій;

— підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення закладів охорони здоров'я;

— зниження рівня смертності та травматизму як наслідку пригод дорожньо-транспортного походження через підвищення якості дорожньої інфраструктури, забезпечення дисципліни на дорогах;

— зниження рівня смертності та травматизму як наслідку нещасних випадків у межах виробництва та професійних захворювань;

— зниження рівня смертності як наслідку самогубств через активізацію роботи профілактичного характеру з громадянами, що входять до відповідних груп ризику;

— зниження рівня смертності як наслідку захворювань онкологічного походження через впровадження відповідних профілактичних програм;

— зниження рівня смертності як наслідку ВІЛ / СНІДу та туберкульозу через модернізацію профілактично-лікувальних програм щодо вказаних захворювань;

— впровадження спеціальних програм для населення похилого віку [1—4].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, дія механізмів забезпечення соціально-економічної безпеки України повинна бути спрямована на:

— забезпечення соціально-економічної незалежності України;

— недопущення економічної ізоляції України від світової економічної системи;

— збереження й зміцнення ресурсно-енергетичної основи економіки країни;

— максимальне зниження рівня вразливості економіки держави, пов'язаної з впливом можливих негативних факторів, що виникають у геополітичному оточенні України;

— забезпечення взаємовигідного співробітництва з вітчизняними та міжнародними фінансовими інститутами, пріоритетність напрямів внутрішніх, зовнішніх кре-

дитних ресурсів та інвестиційних можливостей на відновлення та розвиток вітчизняної економіки;

— дотримання гранично допустимого рівня дефіциту державного бюджету та посилення його доходної частини;

— недопущення нецільового використання бюджетних коштів і державних ресурсів;

— недопущення збільшення зовнішнього боргу від розмірів, встановлених законом про державний бюджет;

— недопущення загрозового дисбалансу в соціально-економічному розвитку регіонів України;

— збільшення частки вітчизняних товаровиробників в економіці країни при забезпеченні поживавлення конкуренції й обмежень монополізму;

— забезпечення економічного зростання.

Література:

1. Білак Г. Діагностика подібності регіонів України за проблемами соціально-економічного розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 12. С. 115—123.

2. Василенко В. Про деякі результати економічної діагностики розвитку регіонів. Економіка України. 2013. № 1. С. 12—25.

3. Герасимчук З. Економічна сутність інвестиційної інфраструктури регіону. Регіональна економіка. 2008. № 5. С. 1—9.

4. Корж І. Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових понять. Правова інформатика. 2012. № 4 (36). С. 69—75.

5. Орлова Н., Козирєва О. Економічна та соціальна безпека внутрішньо переміщених осіб в Україні. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2024. № 9. С. 123—133.

6. Феленчак Ю. Б. Соціально-економічна безпека держави як запорука сталого розвитку. Академічні візії. 2023. № 18. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1382>

References:

1. Bilak, H. (2013), "Diagnostics of similarity of regions of Ukraine on the problems of socio-economic development", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 12, pp. 115—123.

2. Herasymchuk, Z. (2008), "Economic essence of the investment infrastructure of the region", *Rehionalna ekonomika*, vol. 5, pp. 1—9.

3. Felenchak, Yu. B. (2023), "Socio-economic security of the state as a guarantee of sustainable development", *Akademichni vizii*, vol. 18, available at: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1382> (Accessed 05 Nov 2025).

4. Korzh, I. F. (2012), "State security: methodological approaches to the system of constituent concepts", *Pravova informatyka*, vol. 4 (36), pp. 69—75.

5. Orlova, N. and Kozhyreva, O. (2024), "Economic and social security of internally displaced persons in Ukraine", *Publichne upravlinnya: kontseptsii, paradigma, rozvitok, udoskonalennya*, vol. 9, pp. 123—133.

6. Vasylenko, V. (2013), "On some results of economic diagnostics of regional development", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 12—25.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2025 р.